

Göbekli Tepe'deki D Yapısında bulunan yaban öküzü humerusu ve kemik içerisine saplanmış halde bulunan çakmaktaşı ok ucu. ©N. Becker, DAI

Bir yerleşmede ortaya çıkan tüm arkeolojik bulgular, o yerleşmenin tarihine yeni bilgiler katar ancak bunlardan bazıları, nesnelerin altında yatan hikayeleri açığa çıkarılması bakımından tüm dikkatleri üzerinde toplar. Göbekli Tepe kazılarında birkaç yıl önce bulunan bir yaban öküzü kemiği ve kemik içerisine gömülü halde bulunan çakmaktaşıdan yapılmış fırlatma ucu parçası, işte tam da böyle bir örnek oldu.

AVCILARIN İZİNDE GÖBEKLI TEPE

Üzerinde Avlanma İzleri Bulunan
Yaban Öküzü Kemiği Bulundu

Nadja PÖLLATH, Oliver DIETRICH, Jens NOTROFF, Lee CLARE, Laura DIETRICH,
Çiğdem Köksal-SCHMIDT, Klaus SCHMIDT, Joris PETERS

Yaban öküzünün, buradaki erken Neolitik avcıları için önemli bir hayvan türü olduğunu, yalnızca Göbekli Tepe'deki dairesel yapıları örtmede kullanılan dolgu toprak içerisinde bulunan hayli yüksek miktardaki yaban öküzü kemiklerinden değil (böylesine yüksek miktarda yaban öküzü kemiğinin ortaya çıkması, burada, olasılıkla geniş ölçekli toplantılar ve komünal aktiviteler sırasında düzenlenen şölenlerde büyük miktarda et tüketildiğine dair ipuçları sunmaktadır), aynı zamanda Göbekli Tepe'de ortaya çıkan eserlerin ikonog-

rafisindeki belirgin rolünden de anlıyoruz (yakın zamanda bulunan bir "T" biçimli dikilitaş üzerinde ölmekte olan veya ölü bir yaban öküzü betimi yer almaktadır).

Bahsi geçen yaban öküzüne ait humerus (ön kol veya pazu kemiği), 2009 yılında, D Yapısının güneybatı kısmında, 32, 33 ve 38 numaralı dikilitaşlar ile birleşen çeper duvarına ait parçanın tam önünde, yapıyı örten dolgu toprak içerisinde ve ana kayanın 10 cm üzerinde bulunmuştur. Göbekli Tepe'de son derece sık görülen bir buluntu türü olan kemikler, arkeozoolog ve arkeologlar tarafından sorguya çekildiklerinde, onlara hikayeler anlatmaya başlarlar. Burada ele aldığımız humerus ise, yakından incelendiğinde, çok özel bir parça olduğunu gözler önüne serdi: Kemiğin içerisine gömülü bir ok ucunun başı görünür haldeydi.

Kemikler üzerindeki avlanma nedeni ile oluşmuş travma izleri ile özellikle, kemik içerisine gömülü halde bulunan fırlatma uçları son derece ender buluntulardır. Bunun pek çok nedeni vardır. Bunlardan en önemlisi, avcıların genellikle sığır gibi tehlikeli, büyük av hayvanlarını hızlı bir şekilde öldürmek amacıyla yumuşak dokuları hedef almasıdır. Dolayısıyla, olaya Neolitik Dönem avcılarının gözüyle bakacak olursak, Göbekli Tepe'deki yaban öküzüne yapılan bu atışın bir iska olduğunu düşünmemiz gerekir. Ancak çoğu zaman olduğu gibi, tarihöncesi çağlarda ters giden işlerin arkeologlar için son derece aydınlatıcı bilgiler sağlama potansiyeli olduğunu biliyoruz (örn. Pompeii). Buradaki olayda da, bulunan kemik parçası, günümüzden kabaca 12 bin yıl öncesindeki belirli bir anı yeniden canlandırmamıza olanak sağlamaktadır.

Bu anı yeniden canlandırabilmek için kemiği biraz daha yakından incelemek gerekir. Böylelikle, talihsiz hayvan hakkında çeşitli bilgiler elde edebiliriz. Kaynamış proksimal epifiz kırığı, yaban öküzünün dört yaşından büyük bir yetişkin ve dişi olduğuna işaret etmektedir. Daha bilimsel anlatmak gerekirse, ok ucunun sivri kısmının pozisyonu bizlere, ucun, proksimal humerus kemiğinin lateral (yan) kısmındaki Musculus cleidobrachialis ve M. infraspinatus ile olasılıkla M. deltoideus ve M. triceps brachii kaslarını delip geçerek, Trokanter majörün alt kısmındaki proksimal epifizin kranial kısmına yaklaşık 90

derecelik bir açıyla yerleştiğini göstermektedir. Yine ok ucunun sivri kısmının pozisyonuna bakarak, avcının hayvanın sağ tarafında veya sağ tarafta karşısında durduğunu ve hayvan ile yaklaşık aynı boylarda olduğunu söyleyebiliriz. Yapılan deneyler ve etnografik veriler, avcı ile büyük av hayvanları arasındaki uzun mesafenin, mızrak veya ok ve yay kullanımı fark etmeksizin, 10 ila 40 metre arasında değiştiğini göstermektedir. Bundan daha uzun mesafelerden yapılan atışların isabet oranı düşük olmakla birlikte, ıska sonrası hayvanın koşmaya başlamış olacağı da göz önünde bulundurulmalıdır.

Yaban öküzü humerusuna saplanmış ok ucundan detay. ©N. Becker, DAI

Yaban öküzü humerusuna saplanmış ok ucundan detay. ©N. Becker, DAI

Dolayısıyla avcılar hayvana en yakın mesafeye gelerek, buradan atış yapmayı hedefler. Atışın etkisinin, bu pozisyonda iken humerusu kaplayan kasları deiecek ve kemiğe saplanacak kadar etkili olmuş olması, Göbekli Tepedeki avcıların, avlarından çok uzak mesafelerde durmadığı önerisini sunar. Bu atış elbette ki ölümcül değildi ancak en azından hayvanın kaçmasını engellemiş olmalıydı. Hasarlı kemik üzerinde iyileşme izleri bulunmaması, hayvanın bu atıştan kısa bir süre sonra avlanmış olduğunu gösterir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, bu atışın bir ıska olduğu ve büyük olasılıkla ciğerleri veya kalbi vurmak amacıyla göğüs kafesini hedeflediği düşünülmelidir. Bu, orta ve geniş büyüklükteki hayvanları avlamanın en etkili yoludur.

Tarihin ana hatlarını çizmeye bir ara vererek, bireysel hikayelere odaklanmamıza olanak sağlayanlar, işte bu tür ender bulgulardır. 12.000 yıl önceki o gün tam olarak ne yaşandığına dair çok fazla bilgimiz bulunmasa da, bir grup avcının Germuş Dağları civarındaki vadilerden akan küçük nehirleri çevreleyen ormanlık alanda hayvanı nasıl takip ettiğini gözümüzde canlandırabiliriz. Vahşi hayvanla nasıl karşı karşıya geldiklerini, belki de en fazla 10 metre uzaklıkta olduklarını; aralarından birinin ilk atışı nasıl yaptığını ve koca hayvanı nasıl vurduğunu, ancak bu vuruşun ölümcül olmadığını; diğerlerinin yardıma koşarak, karşılarındaki kızgın rakibi nasıl alt ettiklerini; ve son olarak bu avın hikayesinin yıllar sonra bir kamp ateşinde nasıl anlatıldığını gözümüzde canlandırabiliriz.

Bu keşifle ilgili daha fazla bilgi için aşağıdaki makaleye ulaşabilirsiniz:

Nadja Pöllath, Oliver Dietrich, Jens Notroff, Lee Clare, Laura Dietrich, Çiğdem Köksal-Schmidt, Klaus Schmidt, Joris Peters, Almost a chest hit: An aurochs humerus with hunting lesion from Göbekli Tepe, south-eastern Turkey, and its implications. Quaternary International. DOI: 10.1016/j.quaint.2017.12.003

Aktüel Arkeoloji Dergisi, 21. yüzyılda yerellikten evrenselliğe açılan özel ve kamu kurumlarına, firmalara ve iş dünyasına "Akademi Arkeoloji" ile Anadolu'yu keşfetme imkanı sunuyor. Danışmanlıktan gezilere, atölye uygulamalarından sergi ve tasarımlara kadar geniş bir alanda Akademi Arkeoloji'den destek alabilirsiniz.

akademi arkeoloji

SERGI VE
TASARIMLARINIZI
KAYIT ALTINA
ALİYORUZ!

SOSYAL MEDYADA
TANITIYORUZ!

ARKEOLOJİ
SEMİNERLERİ
DÜZENLİYORUZ!

BİLGİ
FİKRİN
ZENGİNLİĞİDİR

GEZİLER
DÜZENLİYORUZ!

iletişim ve bilgi için:
www.akademi arkeoloji.com